

**“ULKUN JANON” MUQUMIY G‘AZALI, ORIF ALIMAXSUMOV
MUSIQASI.**

Xurboyeva Omina
Andijon davlat pedagogika institute talabasi

Annotatsiya: "Ulkun janon" musiqasi o‘zbek xalqining ruhini, an‘analarini va tarixiy merosini aks ettirib, qo‘shiqchining his-tuyg‘ulari va iste‘dodini namoyish etadi. Ushbu asar, har qanday yig‘ilish va tantanalar uchun mukammal bo‘lib, musiqiy sahnada o‘zining o‘rnini mustahkamlab bormoqda.

Kalit so‘zlar: Mumtoz musiqa, sayqal, dardli nolalar, musiqashunos, maqom ijrochilari.

**"ULKUN JANON" BY MUQUMIY (POEM), MUSIC BY ORIF
ALIMAXSUMOV**

Xurboyeva Omina
*Student of Andijan State Pedagogical
Institute*

Annotation: The music of "Ulkun Janon" reflects the spirit, traditions, and historical heritage of the Uzbek people, showcasing the singer’s emotions and talent. This piece is perfect for any gathering or celebration and continues to strengthen its position on the musical stage.

Keywords: Classical music, refinement, heartfelt laments, musicologist, maqom performers.

**«УЛКУН ЖАНОН» (ГАЗЕЛЬ МУҚУМИЙ), МУЗЫКА ОРИФА
АЛИМАХСУМОВА**

Xurbоева Омина
*Студентка Андижанского государственного
педагогического института*

Аннотация: Музыка «Улкун жанон» отражает дух, традиции и историческое наследие узбекского народа, демонстрируя эмоции и талант исполнителя. Это произведение идеально подходит для любых собраний и торжеств, продолжая укреплять свои позиции на музыкальной сцене.

Ключевые слова: Классическая музыка, изысканность, душевные стоны, музыковед, исполнители макома.

Muhammad Aminxo'ja Mirzaxo'ja o'g'li Muqimiy 1850-yili Qo'qon shahridagi Bekvachcha mahallasida novvoy oilasida tug'ildi. Otasi Mirzaxo'ja asli toshkentlik, onasi Bibioysha xo'jandlik bo'lib adabiyot va san'atni ulug'lovchi, so'zga usta ayol bo'lgan. Uni yaqinlari "Xumorbibi" deb atagan. Yosh Muhammad Aminxo'janing she'riyatga ixlos qo'yishiga onasi sababchi bo'lgan. U dastlab eski maktabda xat-savod chiqargach, 1864-yildan Qo'qon shahridagi "Hokim oyim" madrasasada ta'lim oldi. So'ngra, 1872-1873 yillarda Qo'qon madrasasani bitirib, Buxoroga yo'l oladi. 1876-yilgacha Buxoro madrasalaridan birida tahsil olib, Qo'qonga qaytadi.

Muqimiy hayotining so'nggi yillari kasallikda kechadi. Quloq va jigar xastaligi shoirni qiynab qo'yadi. 1902-yilning 16-dekabrida Andijonda bo'lgan dahshatli zilzila butun shaharni bir zumda vayronaga aylantiradi. 4652 kishining yostig'ini quritadi. Shoir bundan qattiq iztirobga tushadi. Ofat oqibatlarini Andijonga borib o'z ko'zlari bilan ko'radi. Unga atab ta'rix-marsiya bitadi va unda ofat sabablarini o'z aqidasiga ko'ra jamiyat axloqi bilan bog'laydi. Ayrim odamlarning fe'l-atvori yomonlashishidan ko'radi. She'r shoir o'limidan bir oy oldin "Turkiston viloyatining gazetisi"da chop etiladi. Muqimiy 1903-yilning 25-mayida Qoqon shahrida 53 yoshida olamdan o'tadi.

Muqimiyning ijodiy merosi 10 ming misradan iborat bo'lib, ular asosan lirika va hajviyotdan iborat. Muqimiy tabiatan so'zga chechan, hozirjavob bo'lib, o'zbek va tojik tilida bimalol ijod qila olardi. Uning eng sara lirik she'rlaridan biri shubhasiz, "Navbahor"dir. Navbahor - yangi bahor, uyg'onish fasli degani. Tiriklik nishonasi, tabiatning uzoq mashaqqatli qishdan keyingi qayta jonlanishi, qorlar erib, chor atrof yashillik bilan qoplanadi. Shoir bu manzaradan to'liqinlanadi, zavq-shavq oladi. Tiriklikning naqadar ulug' ne'mat ekanligini his etadi:

Navbahor! Ochildi gullar, sabza bo'ldi bog'lar!
 Suhbat aylaylik, kelinglar, jo'ralar, o'rtog'lar!
 Xush bu mahfilda tiriklik ulfatu ahbob ila,
 O'ynashib, gohe tabiatni qilaylik chog'lar!...
 Lekin, afsuski, zamona – zo'rniki. Aqlli, dono kishilar xor, bulbul o'rnini
 qarg'a (zog')lar olgan:
 Hayfkim, ahli tamiz ushbu mahalda xor ekan,
 Oldilar har yerda bulbul oshiyonin zog'lar.

Kutilmaganda shoirning kayfiyati tushadi. Agar zamona adolatli bo'lsa, har kim o'ziga munosib qadr topadi. Shoirning e'tirozi shunda.

Muqimiy ko'plab hajviy she'rlar yozgan. Poraxo'r tanobchilar, tovlamachi va yulg'ich amaldorlar, pul sochish musobaqasiga aylangan saylovlar, firibgar savdogarlar haqidagi "Saylov", "Dar mazammati zamona" va boshqa satiric asarlari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

Muqimiy Farg‘ona vodiysi bo‘ylab qilgan sayohatlari taassurotlarini she‘r qilib yozdi va ular “Sayohatnoma” nomi bilan shuhrat qozondi. Qo‘qon-Farg‘ona, Qo‘qon-Shohimardon, Qo‘qon-Isfara sayohatlari taassurotlaridir. Har uch sayohatnoma yaxlit bir asar shaklida bo‘lib, to‘rtliklardan tarkib topgan, 244 misradan iborat. Asarda sayohat maqsadi, turli manzildagi qishloqlar, ularning tabiati, manzaralari tasvirlangan. Joylardagi odamlar fe‘l-atvori, udumlar haqida batafsil hikoya qilinadi.

Hozirgi kunda Toshkentdagi ko‘plab ko‘chalar va O‘zbekiston davlat musiqali teatri Muqimiy nomi bilan ataladi.

Ulkun janon. Muqumiy g'azali.

M. M. $\text{♩} = 96$

Уд кун жо-нон, юз - ни
ва б.

то-бон ай - ла-динг,

абр и - чин-да ой - ни (ё - ра)

пин-хон ай - ла - динг,

қо - ма - тинг-ни сар - ви

бўс-тон ай - ла - динг (ё - ре),

қум - ри - лар-ни зо - ру (во - ея)

но-лон ай - ла - динг.

Эй, зо - ли-ми бе - до -

до-гар, си - тям - гар,

қилмас тоқайга ча
фар'едим асар,
беморингдин олмай
кетиб бир хабар, (во-ей)
қилмас ишни ҳечбир инсон,
айладинг.

Ул кун жонон, юзни тобон айладинг,
Абр ичинда ойни пинҳон айладинг,
Қоматингни сарви бўстон айладинг,
Қумриларни зору нолон айладинг.

Эй, золими бедодгар, ситамгар,
Қилмас тоқайгача фар'едим асар,
Беморингдин олмай кетиб бир хабар,
Қилмас ишни ҳечбир инсон, айладинг.

Лола каби яшнаб чиқсанг мастона,
Кўрган одам нечун бўлмас девона,
Халқ ичида қилиб мундоғ афсона,
Оворау пур бесомон айладинг.

Ишқинг блан ишим оху фиғонлар,
Ҳасратингда рангим бўлди сомонлар,
Муқимийга бериб аҳду паймонлар,
Охир ва'даларни ёлгон айладинг.

Insonning ma'naviy kamolotida, uning ruhan poklanishida, asosiy mezonlardan biri, bu mumtoz musiqa san'atidir. Shodon damlarda ham, boshga tashvisht ushgan chog'larda ham dilbar navoni tinglab, orom topishimizning boisi aslida shu. Asrlar davomida shakllanib, sayqal topgan, xalqimiz ma'naviy hayotining ajralmas qismiga aylangan mumtoz ashulalar, ularning targ'ibotchilari bo'lmish ulug'

hofizlarning ijodi ezgulikka qaratilgani tufayli hamisha e'tiborga, e'tirofqa munosibdir. Ustoz san'atkorlarning ijodiy merosini o'rganib, uni yanada keng targ'ib etish, yosh avlod qalbiga singdirish mas'uliyatli va sharaflil vazifa bo'lib qolaveradi.

Musiqa xalq qalbining, ko'nglining ifodasidir. O'tgan o'nlab, yuzlab asrlar mobaynida ajdodlarimizning taqdiri qanday kechdi, ko'nglida qanday his-tuyg'ular hukmron bo'ldi, bularning bari musiqiy asarlarda o'z aksini topgan. Bizning mumtoz musiqalarimiz hoh u Buxoro shashmaqomi bo'lsin, hoh Xorazm maqomlari, hoh Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari bo'lsin barchasi o'ychan, dardli nolalar, hazin, hasratli ohanglarga boy. Musiqa betimsol ruhiy quvvat, odamzotni hayotga va ezgulikka chorlovchi qudratdir. Soz chalinganda, xonanda honish qilganida go'yo inson tanasidagi jon junbushga kelganday bo'ladi, tuyg'ular yuz, ko'z ifodasida ayniqsa ovozda o'z aksini topadi. E'tibor beradigan bo'lsak, —Avesto kitobidagi madhiyalar ham qo'shiq shaklida ijro qilingan. Qur'oni Karim Rasullullohga ovoz va ohang orqali nozil bo'lgan. Shu sababdan uning oyatlarini qiroatli, xushnafas ovoz bilan tilovat qilish Olloh kalomining ta'sirchanligini oshirgan. Azonni yuqori pardalarda chiroyli ovozda aytish esa Xazrati Biloldan meros.

Bundan xulosa shuki, odamzot ma'lum bir e'tiqodni, muqaddas g'oyalarni o'ziga o'zgalarga qudratli so'z, go'zal ohang orqali singdirgan va undan ta'sirlangan. Xalq orasida: Olloh tomonidan xushsado, go'zal ovoz ato etilgan kishi yarim podshohdur, degan xikmat yuradi. Darhaqiqat xushsado ovozli xonandalarni butun xalq ardoqlaydi, uyining to'rida mehmon qilib, uning honishlaridan bahramand bo'ladi. Yarim podshohlikning hurmat, izzati ham shudir. Xonandalarning niyati har doim to'y, tinchlik–hotirjamlik bo'lsin deydi. Sababi, xalq to'y, bayramlar qilsa, demak bu yurtda to'qlik va farovonlik hukm surayotgan bo'ladi. Obod va farovon yurtda bayramlar ko'payadi, bayramlar ham o'z navbatida yaxshi san'atkorlarni ko'paytiradi. Ularning orasida xalq sevgan xonandalar ham ko'payadi. Xozirgi davrimiz aynan farovonlik hukm surayotgan davrdir. Bo'lajak yosh shogirdlar ashula aytish bilan birga o'zbek san'ati, xonandalar, ularning ovoz imkoniyatlari, hayotidagi ibratli voqealar haqida ma'lumot olishsa foydadan xoli bo'lmaydi.

Shuning uchun ushbu kitobda barcha xalq hofizlarining hayoti, ijodi, ustozlari, shogirdlari haqida qisqacha ma'lumot berish barobarida ovoz imkoniyatlari va turlari borasida axborot berishga harakat qildik. Ulardan Ota Jalol Nosirov, Hoji Abdulaziz Abdurasulov, Mulla To'ychi Toshmuhammedov, Levi Boboxonov, Domla Halim Ibodov, Jo'raxon Sulonov, Hojixon Boltaev, Ma'murjon Uzoqov, Komiljon Otaniyozov, Orifhoji Alimahsumov, kabi hofizlarni ustozlar tazkirasi sifatida hayoti va ijodi borasida kirish qismida qisqacha to'xtaldik. Orifxon Xotamov, Fattoxon Mamadaliev, Muhammadjon Karimov, Ochilxon Otaxonov, Faxriddin Umarov, Odiljon Yusupov, Quvondiq Iskandarov, Ro'zmat Jumaniyozov, Alijon Erkaev, Eson Lutfillaev, Qobiljon Yusupov, Hasan Rajabiy, Ismoiljon Vaxobov, O'lmas Saidjonov,

Isroiljon Vaxobov, Maxmud Yo'ldoshev, Beknazar Do'stmurodov, Farxod Davletov, Mahmudjon Tojiboev, Soyib Niyozov, Orolmirza Safarov, Abdunabi Ibrohimov kabi O'zbekiston xalq hofizlari xaqida asosiy qism sifatida xronologik asosida tuzildi.

Mumtoz navolarning ajib bir xislati bor. Ular ustoz sozanda va xonandaning O'zbekiston xalq hofizi Orif Alimaxsumov 1927 yilda Toshkentda ziyoli oilasida tavallud topgan. U yoshligidan ashula aytishga, soz chalishga qiziqar edi. Tirikchilik vajidan yosh bolalik paytidan to'qimachilik korxonasiga ishga kirdi. O'sha erda dastlab ustalarga shogird bo'lib, tez orada o'zi ham usta darajasiga etdi. Korxonada doimo radio yangrab turar edi. Unda berilayotgan ashulalarni zehni otkir Orifjon tezda yodlab olib aytib yurar edi. Uni san'atga bo'lgan iste'dodini payqagan kasbdoshlari bayram, to'y xashamlarga xizmatga chaqira boshlashdi.

14 yoshli Orif Alimaxsumovning yoqimli ovozi O'zbekiston xalq artisti Eshmat Xaydarovning e'tiboriga tushdi va u yosh ashulachining ilk ustoziga aylandi. U baland va yoqimli ovoz egasi Orif Alimahsumovga Farg'ona– Toshkent maqomlaridan, Katta ashulalardan bir qanchasini o'rgatdi.

1950 yillarning o'rtalariga qadar bo'lajak hofiz ishtiyoqi baland, zehni o'tkir havaskor xonanda bo'la turib, Karim Zokirov, Turg'un Karimov, Akbar qori ijro yo'llarini ma'qul ko'rib, ular ijro etgan asarlarini aytib yurdi. 1954 yil estrada teatriga xonanda sifatida ishga kirdi. Bu erda Orif Alimaxsumov mashxur san'atkor Muxammadjon Mirzaevdan san'at sirlarini o'rgandi. Katta ustozlar bilan birgalikda 1955–1956 yillarda viloyatlar va qo'shni respublikalarda gastrol safarlarida ishtirok etdi. Shu yillari xalqning nazariga tushib, sevimli xonandasiga aylanib ulgurgan edi.

1957 yilda Yunus Rajabiy Orif Alimahsumovni radio qoshida yangi ochilgan maqom ansambliga ishga taklif etdi. Tez orada mohir xonanda zamondosh bastakorlarning yangi ashulalarini, katta ashulala va yallalarni, xususan avjlari bepoyon —Shashmaqom —Farg'ona–Toshkent maqom yo'llarini ravon va erkin kuylashda etakchilik qila boshladi. U maqom allomasi Yunus Rajabiy bilan o'n to'qqiz yil mobaynida ijodiy muloqotda bo'ldi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining —Ta'lim to'g'risidagi qonuni va —Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. -T:Ma'rifat, 2014-y
2. Orif Alimaxsumov / S.Begmatov. – Toshkent: Meriyus, 2017, 128 b.
3. An'anaviy ijrochilik va maqom asoslari. Fan dasturi. Tuzuvchililar . M.Mamirov, -T.: 2001y.
4. Axmedov F. Ommaviy bayramlar rejissurasi. T.: Alochi, 2008y.
5. Fayzullayev E. Bo'lajak musiqa o'qituvchilari badiiy didini shakllantirishda o'zbek mumtoz musiqasi imkoniyatlaridan foydalanish. T.: 2008yil.
6. Ismoilova M.E. —Alla mavzusiga baishlangan darsl. Pedagogik ta'lim jurnali, - T.: 2-son 2004y.

7. Nosirov R. Xalq qo'shiqlari kompazitsiyasi. T.: Fan, 2006y. takomillashtirish.
8. Yuldoshev S. Xalq urf-odatları va an'anaları. T-Ijod dunyosi, 2003y
9. Rajabov. I — Maomlar masalasiga doir.